

ЗАХИСТ СУСПІЛЬНОГО (ПУБЛІЧНОГО) ІНТЕРЕСУ ЯК КРИТЕРІЙ ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ОСОБИ

Берназюк Я.О.,
*доктор юридичних наук, професор
заслужений юрист України,
професор кафедри конституційного та міжнародного права
Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського
(м. Київ, Україна)
e-mail: bern1979@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2353-4836*

Берназюк Я. О. Захист суспільного (публічного) інтересу як критерій обмеження конституційних прав та свобод особи.

Статтю присвячено дослідженню питання захисту суспільного (публічного) інтересу як критерію обмеження конституційних прав та свобод особи. Обґрунтовано, що наявність суспільного (публічного) інтересу відповідно до законодавства України може бути підставою для: обмеження права власності, інших конституційних прав, зокрема, права на доступ до публічної інформації, права на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, права на страйк; в адміністративному судочинстві – для вирішення питання про розгляд справи у загальному позовному провадженні, можливості касаційного (третього) перегляду справи, визначення розміру витрат на правову допомогу та розподілу судових витрат.

Автором аргументовано, що питання захисту суспільного (публічного) інтересу тісно пов'язано з такою надважливою проблемою, як довіра до судової влади. Доведено, що особливим покликанням адміністративних судів є те, що на них покладається вирішення надскладних питань пошуку справедливого балансу між суспільними (публічними) та приватними інтересами, використовуючи саме процесуальні механізми, закріплені у КАС України.

Проведено аналіз рішень Конституційного Суду України, на підставі якого з'ясовано складові принципу верховенства права, які повинні забезпечуватися державою та її органами під час: встановлення правових обмежень у реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина; регулювання суспільних відносин у соціальній сфері; перерозподілу державних видатків та суспільного доходу; встановлення обмежень у праві на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

На підставі проведеного дослідження було запропоновано доповнити ст. ст. 56 та 65 Конституції України з метою уніфікації підходу до визначення підстав для обмеження у виключних випадках конституційних прав та свобод особи.

Ключові слова: суспільний (публічний) інтерес, критерії обмеження прав особи, забезпечення балансу інтересів, пропорційність, дискреція, адміністративне судочинство, Верховний Суд, Європейський суд з прав людини.

Bernaziuk Ya. Protection of general (public) interest as a criterion for restriction of constitutional rights and personal freedoms.

The article is devoted to the study of the protection of general (public) interest as a criterion for restricting the constitutional rights and freedoms of the individual. It is substantiated that the presence of general (public) interest in accordance with the legislation of Ukraine may be grounds for: restriction of property rights, other constitutional rights, in particular, the right to access public information, the right to freedom of association in political parties and public organizations, peacefully, without weapons and to hold meetings, rallies, marches and demonstrations, the right to strike; in administrative proceedings - to resolve the issue of consideration of the case in the general

claim proceedings, the possibility of cassation (third) review of the case, determining the amount of costs for legal assistance and the distribution of court costs.

The author argues that the issue of protection of general (public) interest is closely related to such an important issue as trust in the judiciary. It is proved that the special vocation of administrative courts is that they are responsible for resolving the extremely difficult issues of finding a fair balance between general (public) and private interests, using the procedural mechanisms enshrined in the CAS of Ukraine.

An analysis of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine, based on which the components of the rule of law, which must be provided by the state and its bodies during: the establishment of legal restrictions on the exercise of constitutional rights and freedoms of man and citizen; regulation of public relations in the social sphere; redistribution of public expenditures and public income; establishing restrictions on the right to appeal and cassation appeal against a decision of a court of general jurisdiction.

On the basis of the conducted research it was offered to supplement Art. Art. 56 and 65 of the Constitution of Ukraine in order to unify the approach to determining the grounds for restriction in exceptional cases of constitutional rights and freedoms of the individual.

Key words: public interest, criteria for restricting the rights of the individual, ensuring the balance of interests, proportionality, discretion, administrative proceedings, the Supreme Court, the European Court of Human Rights.

Постановка проблеми. У низці статей Конституції України [1] закріплено критерій «в інтересах суспільства», як виняток для обмеження деяких конституційних прав та свобод людини та громадянина, а саме: здійснення цих прав (на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань) може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей (ч. 3 ст. 34); здійснення цього права (на свободу світогляду і віросповідання) може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 2 ст. 35); громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 1 ст. 36); обмеження щодо реалізації цього права (збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації), може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 2 ст. 39); порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей (ч. 2 ст. 44).

Аналіз цих положень Конституції України дають підставу для висновку, що критерії обмеження права кожного на особистий розвиток та свободу самовираження (свобода слова та свобода світогляду), а також права на активний захист (об'єднання у громадські організації та прояв громадської непокори), можуть бути уніфіковані такими, як в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, суспільних (публічних) інтересів та з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я, моральності населення, захисту репутації, прав і свобод інших людей.

Частково схожими є критерії обмеження, які використовується у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), зокрема, визначені у ст. 8 Конвенції [2].

Отже, необхідність захисту суспільного (публічного) інтересу, як правило, може бути підставою для обмеження конституційних прав та свобод особи у порядку та межах, визначених законом, з дотриманням принципів пропорційності, справедливого балансу між суспільними (публічними) та приватними інтересами та інших складових верховенства права. Водночас, чітких критеріїв досягнення такого балансу в законодавстві не визначено, що зумовлює необхідність проведення ґрунтованого дослідження широкого кола питань щодо захисту суспільного (публічного) інтересу як критерію обмеження прав та свобод особи, на підставі аналізу Конституції та законів України, рішень Конституційного Суду України та судової практики.

Аналіз наукових публікацій. Окремі питання обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина досліджували такі науковці як В. Ковальчук, М. Лученко, Л. Москвич, В. Щавінський та ін. Деякі питання, пов'язані із пріоритетністю суспільного (публічного) інтересу над приватним в адміністративному судочинстві, досліджувалися автором цієї статті [3; 4]. Проте у сучасній правовій науці залишається низка нерозкритих питань щодо визначення підстав та умов обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина у контексті забезпечення захисту суспільного (публічного) інтересу.

Метою статті є визначення на підставі аналізу Конституції та законів України, рішень Конституційного Суду України та судової практики підстав обмеження прав та свобод особи у зв'язку з необхідністю захисту суспільного (публічного) інтересу.

Виклад основного матеріалу. Особливим покликанням адміністративних судів, які утворені з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин (ч. 5 ст. 125 Конституції України), є їх спроможність вирішувати надскладні питання пошуку справедливого балансу між приватними та суспільними (публічними) інтересами, використовуючи саме процесуальні механізми, закріплені у Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

З цього приводу слід згадати положення ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [5], якими передбачено, що господарські суди розглядають справи у спорах, які виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, а саме, справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім, зокрема, спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності.

Також необхідно наголосити, що питання захисту суспільного (публічного) інтересу тісно пов'язано з такою надважливою проблемою, як довіра до судової влади, адже цінність інституту суду залежить від: (а) правильності сприйняття ним (судом) суспільних цінностей, очікувань, потреб, і (б) ефективності його роботи щодо охорони та захисту прав членів суспільства, тобто суспільство не лише взаємодіє з судовою владою, але і є джерелом, основою її легітимності [6, с. 38-39].

Аргументованість цього висновку підтверджується, зокрема, Конституційним Судом України, який у Рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 зауважив, що справедливість розглядається як одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права [7].

Судова влада повинна бути за можливості максимально чутливою до тих суспільних потреб та інтересів, які в той чи інший момент є домінуючими; вона повинна підтримувати ті цінності, які є найактуальнішими для суспільства; сучасні суспільні очікування від діяльності судової влади найчастіше пов'язують із поняттям відновлення соціальної справедливості [8, с. 275].

Однак, сьогодні в Україні є очевидним існування системних проблем у відносинах державної влади і суспільства, які протягом останніх років призвели до надзвичайного зниження рівня довіри громадян до державної влади загалом та судової влади зокрема [6, с. 36].

Однією з причин такої ситуації є те, що пошук балансу між суспільними (публічними) та приватними інтересами є досить складним завданням. При цьому суди, зокрема адміністративні, вирішуючи питання про правомірність рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, мають оцінювати дуже непрості категорії: чи легітимною є мета, чи є заходи, які застосовуються, пропорційними задекларованій меті, чи були такі заходи необхідними у демократичному суспільстві [9].

Зокрема, одним із важливих та одночасно складних критеріїв, які доводиться оцінювати адміністративним судам, є пропорційність, яка відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 2 КАС України означає, що відповідне рішення, дія або бездіяльність були прийняті або вчинені з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія).

Важливо, що подібний критерій визначено у Рекомендаціях CM/Rec(2007)7 Комітету Міністрів держав-членам Європейського Союзу (далі – ЄС) щодо належного адміністрування [10], які були прийняті з метою забезпечення дотримання належного балансу між правами та інтересами тих, кого безпосередньо зачіпає дія держави, з одного боку, та захистом інтересів громади в цілому, зокрема інтересів слабких або вразливих груп, з іншого; процедури, призначені для захисту інтересів окремих людей у їх відносинах з державою, повинні за певних обставин захищати інтереси інших людей або широкої спільноти.

У теорії права наголошується на тому, що принцип пропорційності слід розглядати як основоположну засаду адміністративного судочинства із комплексною правовою природою та складним змістом, що включає кілька обов'язкових елементів, серед яких: допустимість, необхідність та «пропорційність у вузькому розумінні» або ж баланс приватних та публічних інтересів (обґрунтовується використання саме таких словосполучень замість «співмірності», «розмірності») [11, с. 160-161].

Про необхідність дотримання принципу пропорційності неодноразово наголошував у своїх рішеннях Конституційний Суд України.

Наприклад, у Рішенні від 26 грудня 2011 р. № 20-рп/2011 [12] Конституційний Суд України встановив, що одним із визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у соціальній сфері є додержання

принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, а також гарантування права кожного на достатній життєвий рівень.

З урахуванням такого елемента принципу верховенства права, як пропорційність (розмірність) Конституційний Суд України зазначив, що передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними; оскільки держава зобов'язана регулювати економічні процеси, встановлювати й застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян, то механізм реалізації цих прав може бути змінений державною, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження справедливого балансу між інтересами окремих осіб і інтересами всього суспільства.

Також у Рішенні від 17 березня 2005 р. № 1-рп/2005 [13] Конституційний Суд України зауважив, що ознаками України як соціальної держави є соціальна спрямованість економіки, закріплення та державні гарантії реалізації соціальних прав громадян, що зобов'язує державу відповідним чином регулювати економічні процеси, встановлювати і застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян.

Аналогічний висновок міститься також у Рішенні Конституційного Суду України від 22 травня 2018 р. № 5-р/2018 [14], в якому Суд зауважує, що у разі значного погіршення фінансово-економічної ситуації, виникнення умов воєнного або надзвичайного стану, необхідності забезпечення національної безпеки України, модернізації системи соціального захисту тощо держава може здійснити відповідний перерозподіл своїх видатків з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства; Верховна Рада України, виходячи з існуючих фінансово-економічних можливостей держави та з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства має змогу запроваджувати, змінювати, скасовувати або поновлювати окремі пільги, які не мають фундаментального характеру.

Водночас, як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 24 червня 2019 р. № 2-р/2019 [15], зміни у цій сфері мають бути достатньо обґрунтованими, здійснюватися поступово, обачно й у заздалегідь обміркований спосіб, базуватися на об'єктивних критеріях, бути пропорційними меті зміни юридичного регулювання, забезпечувати справедливий баланс між загальними інтересами суспільства й обов'язком захищати права людини, не порушуючи при цьому сутності права на соціальний захист.

Крім того, у Рішенні від 27 лютого 2018 р. № 1-р/2018 [16] Конституційний Суд України зазначив, що у сфері пенсійного забезпечення справедливим має визнаватися такий підхід законодавця, за якого забезпечується пропорційне співвідношення між страховими внесками та призначеним розміром пенсійних виплат, а застрахована особа може безперешкодно реалізувати своє право на пенсію у повному обсязі.

Для досягнення розумного балансу (пропорційності) між приватними та суспільними (публічними) інтересами у ч. 1 ст. 64 Конституції України закріплено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. При цьому у ч. 2 цієї ж статті уточнено, що не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції, тобто особисті та невідчужувані права та свободи.

Водночас, у низці статей Конституції України закріплено як виняток можливість обмеження деяких конституційних прав та свобод людини та громадянина (ч. 3 ст. 34, ч. 2 ст. 35, ч. 1 ст. 36, ч. 2 ст. 39, ч. 2 ст. 44 та ін.) в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей.

Аналіз цих статей свідчить про те, що відповідні обмеження можуть встановлюватися виключно законом за критерієм «в інтересах суспільства». При цьому, для обмеження деяких прав (права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації) додатково вимагається рішення суду.

Як роз'яснив з цього приводу Конституційний Суд України у Рішенні від 12 липня 2019 р. № 5-р(І)/2019, під правомірним обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина слід розуміти передбачену Конституцією України можливість втручання держави за допомогою юридичних засобів у зміст та обсяг конституційних прав і свобод людини і громадянина, яке відповідає вимогам верховенства права, потрібності, доцільності та пропорційності у демократичному суспільстві. Метою такого обмеження є охорона основоположних цінностей у суспільстві, до яких належать, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я і моральність населення, національна безпека, громадський порядок [17].

Подібний висновок міститься у Рішенні Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 р. № 26-рп/2009 [18], в якому, зокрема, зазначено, що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним.

У Рішенні від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016 [19] Конституційний Суд України наголосив, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права.

До того ж у Рішенні від 31 травня 2011 р. № 4-рп/2011 Конституційний Суд України зазначив, що конституційна гарантія недоторканності житла не поширюється на ті випадки, коли обмеження прав людини вимагають суспільні інтереси, зокрема для захисту прав і законних інтересів інших членів суспільства, з метою забезпечення загального блага [20].

Не є абсолютним й право власності, тобто останнє може бути обмежене, однак втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства; при обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів.

У Рішенні 5 червня 2019 р. № 3-р(І)/2019 [21], визнаючи такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення першого речення абзацу двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 23 березня 2017 р. № 1989-VIII, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законодавець діяв непослідовно й не дотримав балансу між публічним та приватним інтересами, а обраний ним засіб (запровадження таких змін) не є пропорційним цілям, які переслідувалися. Суд також зазначив, що держава зобов'язана не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень конституційних прав, а й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожною особою, яка перебуває під її юрисдикцією.

Про необхідність дотримання принципу пропорційності під час обмеження конституційних прав особи висловилися також ВП ВС.

Зокрема, розглядаючи справу № 9901/405/19, яка стосувалася правомірності застосування санкцій у вигляді блокування активів – тимчасового обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним йому майном, ВП ВС у постанові від 13 січня 2021 р. [22] зазначила, що для оцінки правомірності такого обмеження необхідно проаналізувати співвідношення державного суверенітету і права власності, тобто співвідношення публічних інтересів держави України і приватних інтересів конкретного власника та встановити пропорційність втручання в такому випадку в право власності. Це може і має бути предметом судового контролю.

З огляду на встановлені судами обставини та те, що втручання у право на мирне володіння майном позивача не позбавляє права власності особи, а лише тимчасово – на чітко визначений строк – обмежує можливість реалізації цього права в Україні, ВП ВС дійшла висновку, що таке втручання є пропорційним легітимній меті та не становитиме надмірного тягаря для позивача.

В іншій справі № 800/186/17, що стосувалася правомірності звільнення судді з посади у зв'язку з порушенням ним вимог щодо несумісності, ВП ВС у постанові від 31 січня 2019 р. [23] висловила позицію, відповідно до якої для дотримання принципу пропорційності застосоване обмеження прав, що передбачене нормативно-правовим актом і переслідує легітимну мету, має бути співрозмірним з такою метою, що виражається у співвідношенні між результатом, який досягається за допомогою відповідного обмеження права, та шкодою, яка може бути завдана.

З огляду на необхідність уніфікації підходу до визначення підстав для обмеження у виключних випадках конституційних прав та свобод особи доцільно розглянути можливість доповнення ст. 64 Конституції України частиною третьою такого змісту: «Конституційні права та свободи людини і громадянина, крім визначених частиною другою цієї статті, можуть бути обмежені виключно в необхідних у демократичному суспільстві випадках в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я, моралі, прав і свобод інших осіб».

У Рішенні Конституційного Суду України (справа про підсудність окремих категорій адміністративних справ) від 29 серпня 2012 р. № 16-рп/2012 зазначено, що п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України не містить конкретних вимог щодо підстав встановлення законом випадків, у яких не передбачено апеляційне та касаційне оскарження рішення суду загальної юрисдикції. Конституційний Суд України вважає, що в такому разі

з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина законодавче регулювання зазначених питань має відповідати вимогам Основного Закону України, насамперед принципу верховенства права, зокрема таким його складовим, як співмірність між інтересами особи та суспільства, а також справедливість, розумність, логічність закону тощо [24]. Аналогічні висновки містяться у рішеннях Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 р. № 3-рп/2015 [25] та від 23 листопада 2018 р. № 10-р/2018 [26].

З вищезазначеного слідує, що співмірність (справедливий баланс) між суспільними (публічними) та приватними інтересами є складовою конституційного принципу верховенства права.

Висновки. Проведене у цій статті дослідження дає підстави зробити наступні висновки.

1. Наявність суспільного (публічного) інтересу відповідно до законодавства України може бути підставою для: обмеження права власності, зокрема, шляхом: відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності; обмеження інших конституційних прав, зокрема, права на доступ до публічної інформації, права на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, права на страйк; в адміністративному судочинстві – для вирішення питання про розгляд справи у загальному позовному провадженні, можливості касаційного (третього) перегляду справи, визначення розміру витрат на правову допомогу та розподілу судових витрат.

2. Питання захисту суспільного (публічного) інтересу також тісно пов'язано з такою надважливою проблемою, як довіра до судової влади, оскільки особливим покликанням судів, зокрема, адміністративних, які утворені з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин (ч. 5 ст. 125 Конституції України), є те, що на них покладається вирішення надскладних питань пошуку справедливого балансу між суспільними (публічними) та приватними інтересами, використовуючи саме процесуальні механізми, закріплені у КАС України.

3. На підставі аналізу положень ч. 3 ст. 34, ч. 2 ст. 35, ч. 1 ст. 36, ч. 2 ст. 39, ч. 2 ст. 44 та ін. Конституції України можна зробити висновок про те, що у цих статтях закріплено можливість обмеження шляхом прийняття закону деяких конституційних прав та свобод людини та громадянина (крім особистих прав і свобод, визначених ч. 2 ст. 64 Конституції України) в інтересах суспільства; для обмеження деяких прав (права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації) додатково вимагається рішення суду.

4. У рішеннях Конституційного Суду України сформульовано підхід, відповідно до якого урахування таких складових принципу верховенства права, як співмірність між суспільними (публічними) та приватними інтересами, дотримання їх справедливого балансу, розумність, пропорційність, необхідність у демократичному суспільстві, охорона основоположних цінностей у суспільстві (до яких належать, зокрема, життя, свобода та гідність людини, здоров'я і моральність населення, національна безпека, громадський порядок) повинно забезпечуватися державою та її органами, зокрема, під час: встановлення правових обмежень у реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, законодавчого регулювання у соціальній сфері, перерозподілу державних видатків та суспільного доходу; встановлення обмежень у праві на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення.

5. Для уніфікації підходу до визначення підстав для обмеження у виключних випадках конституційних прав та свобод особи доцільно розглянути можливість доповнення: ст. 56 Конституції України словами «а також шкоди, спричиненої рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, спрямованих на захист суспільних інтересів»; ст. 64 Конституції України частиною третьою такого змісту: «Конституційні права та свободи людини і громадянина, крім визначених частиною другою цієї статті, можуть бути обмежені виключно в інтересах суспільства та лише на підставі закону, якщо при цьому не порушується необхідний баланс між метою, на досягнення якої спрямоване таке обмеження, та несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів людини і громадянина».

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Берназюк Я. Особливості представництва прокурором інтересів держави в суді: нове законодавство та актуальні підходи Верховного Суду. Судово-юридична газета. 2020. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/168820->

osoblivosti-predstavnitstva-prokurorom-interesiv-derzhavi-v-sudi-nove-zakonodavstvo-ta-aktualni-pidkhodi-verkhovnogogo-sudu.

4. Берназюк Я. Особливості розгляду спорів щодо функціонування національних природних парків: Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року): Збірник матеріалів. Київ, 2019. 184 с.

5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

6. Москвич Л. Соціальні цінності як інструменти легітимації судової влади. Науково-практична онлайн-конференція «Конституційні цінності в офіційній та академічній конституційних доктринах» (Київ – Харків, 14 червня 2021 року). 190 с.

7. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.

8. Ковальчук В. Легітимність влади як правовий феномен та її прояви в умовах демократичної трансформації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2020. № 4 (28). С. 272-282.

9. Судді ВС обговорили стандарти щодо перевірки доброчесності держслужбовців та представників судової влади. Офіційний вебсайт Верховного Суду, 2021. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1204202/>.

10. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration: adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007. URL : https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d5bb1.

11. Лученко М.М. Принцип пропорційності в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2019. 208 с.

12. Рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11#Text>.

13. Рішення Конституційного суду України від 17.03.2005 № 1-рп/2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-05#Text>.

14. Рішення Конституційного суду України від 22.05.2018 № 5-п/2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18#Text>.

15. Рішення Конституційного Суду України від 04.06.2019 № 2-п/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-19#Text>.

16. Рішення Конституційного Суду України від 27.02.2018 № 1-п/2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text>.

17. Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2019 року № 5-п(І)/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-19#Text>.

18. Рішення Конституційного суду України від 19.10.2009 № 26-рп/2009. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09#Text>.

19. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>.

20. Рішення Конституційного Суду України від 31 травня 2011 року № 4-рп/2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-11#Text>.

21. Рішення Конституційного Суду України від 5 червня 2019 року № 3-п(І)/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text>.

22. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 січня 2021 року у справі № 9901/405/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94377744>.

23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31 січня 2019 року у справі № 800/186/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79776400>.

24. Рішення Конституційного Суду України від 29 серпня 2012 року № 16-рп/2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-12#Text>.

25. Рішення Конституційного суду України від 8 квітня 2015 р. № 3-рп/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text>.

26. Рішення Конституційного суду України від 23 листопада 2018 р. № 10-п/2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-18#Text>.